

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ผู้วิจัยขอสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว
2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัลกับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว
4. เพื่อสร้างสมการพยากรณ์ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัลที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว

วิธีดำเนินการวิจัย

การกำหนดประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ปีการศึกษา 2565 จำนวน 773 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเทียบหากลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 : 607 – 610 ; อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด, 2556 : 43) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 260 คน

การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ ข้าราชการครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ปีการศึกษา 2565 จำนวน 260 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเทียบหากลุ่มตัวอย่างของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970 ; อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด

2556 : 43) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 260 คน ใช้การสุ่มแบบแบ่งหลายขั้นตอน (Multi – Stage Sampling) โดยใช้อำเภอที่ตั้งของสถานศึกษาและขนาดของสถานศึกษาเป็นหน่วยในการสุ่ม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบวัดที่มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ของลิเคอร์ท (Likert Scale) แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2560 : 60)

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเป็นแบบสำรวจรายการ (Checklist)

ตอนที่ 2 ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว จำนวน 15 ข้อ แบ่งเป็น 3 ด้าน ประกอบด้วย

1. การมีวิสัยทัศน์	จำนวน	5 ข้อ
2. การสร้างความหวังและศรัทธา	จำนวน	5 ข้อ
3. ด้านความรักและความปรารถนาดีต่อผู้อื่น	จำนวน	5 ข้อ

ตอนที่ 3 ด้านประสิทธิของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว จำนวน 25 ข้อ แบ่งเป็น 5 ด้าน ดังนี้

1. การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	จำนวน	5 ข้อ
2. การพัฒนาทัศนคติเชิงบวก	จำนวน	5 ข้อ
3. การแก้ไขปัญหาภายในสถานศึกษา	จำนวน	5 ข้อ
4. การสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม	จำนวน	5 ข้อ
5. ด้านความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน	จำนวน	5 ข้อ

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี เพื่อขอความอนุเคราะห์จากโรงเรียนที่เป็นกลุ่มทดลองใช้ (Try Out) และโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง (Sample) ในการเก็บข้อมูลในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ในการทำวิจัย

2. ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือในการทำวิจัย จำนวน 30 ชุด ติดต่อกับโรงเรียนที่เป็นกลุ่มทดลองใช้ (Try Out) และอีกจำนวน 260 ชุด ติดต่อกับโรงเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง (Sample) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ปีการศึกษา 2565 ด้วยตนเองเพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล พร้อมขอความร่วมมือส่งแบบสอบถามคืนผู้วิจัยภายใน 15 วัน นับตั้งแต่วันที่รับแบบสอบถาม

3. ผู้วิจัยรับแบบสอบถามกลับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ แล้วดำเนินการวิเคราะห์สรุปผลการวิเคราะห์ตามขั้นตอนการวิจัย

4. ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามคืนจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 260 คน เป็นเป็นร้อยละ 100

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปในการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ด้วยวิธีหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และบรรยายประกอบตาราง
2. วิเคราะห์ประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ด้วยวิธีหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และบรรยายประกอบตาราง
3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว ด้วยวิธีหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product-Moment Correlation Coefficient)
4. วิเคราะห์ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression)

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการศึกษา ด้านภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.48$) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ 1) การสร้างความหวังและศรัทธา ($\bar{X} = 4.55$) 2) ความรักและความปรารถนาดีต่อผู้อื่น ($\bar{X} = 4.48$) 3) การมีวิสัยทัศน์ ($\bar{X} = 4.40$) ตามลำดับ
2. ผลการศึกษา ด้านประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว อยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.42$) โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ 1) ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน ($\bar{X} = 4.45$) 2) การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ($\bar{X} = 4.44$) 3) การสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.41$) 4) การพัฒนาทัศนคติเชิงบวก ($\bar{X} = 4.40$) และ 5) การแก้ไขปัญหาภายในสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.40$) ตามลำดับ

3. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษาสระแก้ว พบว่าโดยรวม มีความสัมพันธ์ทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง ($r_{xy} = 0.437$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1) ความรักและปรารถนาดีต่อผู้อื่น (X_3) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการประสิทธิผลของสถานศึกษา (Y) ในระดับปานกลาง ($r_{x_3y} = 0.516$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ 2) การสร้างความหวังและความศรัทธา (X_2) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการประสิทธิผลของสถานศึกษา (Y) ในระดับต่ำ ($r_{x_2y} = 0.385$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้ 3) การมีวิสัยทัศน์ (X_1) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการประสิทธิผลของสถานศึกษา (Y) ในระดับต่ำมาก ($r_{x_1y} = 0.140$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

4. ผลการศึกษาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษาสระแก้ว พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการสร้างความหวังและความศรัทธา และความรักและปรารถนาดีต่อผู้อื่น ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สามารถพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษาสระแก้ว ได้ร้อยละ 28.30 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสามารถสร้างสมการในการพยากรณ์หรือสมการถดถอยได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ คือ

$$\hat{Y} = 2.155 + 0.138 (X_2) + 0.367 (X_3)$$

และสามารถเขียนสมการวิเคราะห์การถดถอยในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน คือ

$$\hat{Z}_y = 0.157 (X_2) + 0.433 (X_3)$$

อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นสำคัญที่น่าสมควรนำมาอภิปรายผลดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษาสระแก้ว โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการสร้างความหวังและศรัทธาอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เป็นเพราะในช่วงระยะเวลาที่วงการศึกษาสังคมไทยได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด - 19 นั้นทำให้ครู นักเรียน และบุคลากรทางการศึกษาประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิตและการทำงาน รู้สึกถึง

ความไม่แน่นอนและมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาจนทำให้เกิดความหวั่นไหวทางด้านจิตใจ และความไม่มั่นคงทางด้านอารมณ์ เกิดความท้อแท้เบื่อหน่ายในการทำงานในแต่ละวัน จึงจำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะจุดประกายความหวังและสร้างขวัญกำลังใจให้กับเพื่อนร่วมงานมีความศรัทธาในการทำงานซึ่งผลการศึกษาก็แสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษาสระแก้วมีภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ในด้านการสร้างความหวังและความศรัทธาไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกถึงความซื่อสัตย์สุจริต แสดงออกถึงความจริงใจให้กับคณะครูและผู้ร่วมงานในสถานศึกษาได้รับทราบ ใช้หลักการบริหารงานภายใต้คำกล่าวที่ว่า “ครองตน ครองงาน” ตามหลักธรรมมาภิบาล ซึ่งผู้บริหารจะต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจให้กับงานในหน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมายจนทำให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย รักษาความมีระเบียบวินัย ตลอดจนปฏิบัติตามศีลธรรมอันดีตามหลักพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ ผู้บริหารต้องมีความรับผิดชอบและเคารพต่อหน้าที่และต่อตนเอง ใช้ความรู้ความสามารถของตนเองในการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงให้มีคุณภาพอยู่เสมอและทันต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ในปัจจุบัน เป็นต้น ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความหนักแน่นในการตัดสินใจและกล้ารับผิดชอบต่อการกระทำนั้น ๆ ของตนเองโดยใช้หลักของความยุติธรรมและความเสมอภาคเป็นที่ตั้ง ใช้ความรู้ความสามารถและสติปัญญาจนสุดกำลังความสามารถของตนเองในการพัฒนาสถานศึกษาให้เป็นที่ไว้วางใจและได้รับการยอมรับจากสังคม ตลอดจนผู้บริหารสถานศึกษาเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคณะครูและผู้ร่วมงานได้ปฏิบัติตามจนฝ่าฟันกับปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันที่ครูเกิดความหมดหวัง สิ้นหวังควบคู่กับการสั่งสอนนักเรียนให้มีความรู้ ประสบการณ์ในการดำรงชีวิตและปรับตัวกับสถานการณ์เน็ทเวิร์กต่อไปได้

อย่างไรก็ตาม อีกปัจจัยหนึ่งที่สะท้อนถึงความมีภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาก็คือ ความรักและความปรารถนาดีต่อผู้อื่นซึ่งผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษาสระแก้วมีความตระหนักและให้ความสำคัญไม่น้อยไปกว่าในด้านการสร้างความหวังและความศรัทธาโดยสังเกตจากค่าทางสถิติโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ มีจำนวน 2 ด้านที่เด่นชัดก็คือ ด้านการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคณะครูและผู้ร่วมงานและการแสดงออกถึงความรัก ความเมตตาจากผู้บริหารที่มีต่อคณะครูซึ่งอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้เนื่องจากการสร้างขวัญกำลังใจนั้นเป็นแรงจูงใจหรือจิตวิทยาเบื้องต้นของมนุษย์ตามทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow) ที่ต้องการการยอมรับและความต้องการในระดับต่ำไปถึงระดับสูง (Hierarchy & Needs) นั้นอาจกล่าวได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาใช้หลักจิตวิทยาในการสร้างแรงจูงใจในการทำงานของคณะครูอย่างสม่ำเสมอจนทำให้ครูมีขวัญกำลังใจใน

การทำงานท่ามกลางสถานการณ์ที่ไม่ปกติเหมือนแต่ก่อนตลอดระยะเวลา 2-3 ปีที่ผ่านมา เสริมแรงในการทำงานและไม่บั่นทอนกำลังใจในการทำงาน เห็นอกเห็นใจผู้ร่วมงาน เป็นต้น ตลอดจนให้ความรักความเมตตาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงานทั้งนี้เพราะในสถานการณ์ที่ครูและนักเรียนยังไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเรียนการสอนแบบออนไลน์จนทำให้สิ่งที่ตั้งเป้าหมายไว้ไม่เป็นอย่างที่คิด จึงมีความจำเป็นที่ผู้บริหารจะต้องใช้ความเห็นอกเห็นใจ ความรักความเอาใจใส่ ดูแลและให้คำปรึกษาซึ่งจากการศึกษายังพบอีกว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้วกระทำดีเป็นอย่างดีโดยอยู่ในระดับมากที่สุด อีกปัจจัยหนึ่งก็คือการมีวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษาก็ยังคงมีความสำคัญของการแสดงถึงการมีภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ที่ได้ทบทวนและศึกษาเป็นตัวแปรหนึ่งที่นักการศึกษา นักวิจัยส่วนใหญ่มีทรรศนะตรงกันว่า เป็นส่วนสำคัญหลัก ๆ ที่ผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้วจะขาดเสียมิได้โดยผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้วยังคงมีการแสดงวิสัยทัศน์ผ่านการบริหารงานพัฒนาสถานศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้คณะครู นักเรียน และชุมชนทราบถึงการสร้างภาพลักษณ์ให้เป็นที่น่าเชื่อถือ โดยอยู่ในระดับมากที่สุด เพราะผู้บริหารสถานศึกษาที่มีภาพลักษณ์ที่ดีเป็นที่ประจักษ์ก็ย่อมจะสะท้อนให้เห็นถึงความน่าเชื่อถือของสถานศึกษานั้นจะสามารถพัฒนานักเรียนให้มีการศึกษาที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ยั่งยืนได้ อีกทั้งผู้บริหารสถานศึกษาได้แสดงออกถึงการกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดีตามขั้นตอนและกฎเกณฑ์ของการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีอย่างเป็นรูปธรรม โดยสังเกตได้จากความสม่ำเสมอและความต่อเนื่องจากครูที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย และเห็นได้ถึงทิศทางและแนวโน้มของการพัฒนาสถานศึกษาในอนาคตเท่าที่ควรจะเป็นมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับการเรียนรู้ในสถานการณ์เน็กซ์นอร์มัลและศตวรรษที่ 21 นอกจากนี้ ผลการศึกษาพบว่าในมุมมองของข้าราชการครูยังคงเห็นว่า การมีวิสัยทัศน์ยังคงเป็นคุณสมบัติที่เป็นภาพลักษณ์ดีตัวผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้วที่มักจะนำมาใช้อยู่ตลอดเวลา ขณะปฏิบัติหน้าที่การทำงานตามบริบทและสถานการณ์ที่จะเอื้ออำนวยซึ่งผู้บริหารสถานศึกษามีความตระหนักอยู่เสมอว่า การเป็นผู้บริหารสถานศึกษานั้นจะต้องพัฒนาสถานศึกษาให้ควบคู่กับการพัฒนาคนไปด้วย โดยจะต้องอาศัย “ภาพพจน์ที่ดี แบบอย่างที่เหมาะสม และนำเต็มใสศรัทธา” จึงจะทำให้ประสบความสำเร็จในการเป็นผู้บริหารมืออาชีพได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พลวัต แสงสีงาม (2564 : 218 – 231) ศึกษาแนวทางการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหาร โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณ ของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 3 ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก โดยผู้บริหารมีความต้องการพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณใน

ด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1) การมีวิสัยทัศน์ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการนำความรู้ความและความเชี่ยวชาญมาประยุกต์ใช้ในการทำงานในสถานศึกษา 2) ด้านการสร้างความหวัง ได้แก่ การที่ผู้บริหารสามารถแก้ไขปัญหาหรือข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาและสามารถปรึกษาและให้คำแนะนำหรือรับข้อร้องเรียนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยให้ความเป็นธรรมและความเสมอภาคได้อย่างเท่าเทียมกัน 3) การสร้างความไว้วางใจ ได้แก่ การที่ผู้บริหารกล้าหาญและตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้ดี และ 4) ด้านการสร้างศรัทธา ได้แก่ ผู้บริหารสามารถตัดสินใจคิดอย่างสมเหตุสมผลทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่าแก่สถานศึกษา เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของตรงทิพย์ ขุนโนนเขา และคณะ (2562 : 68 – 76) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : การวิจัยแบบผสมผสานวิธี โดยผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) การมีวิสัยทัศน์ 2) ความหวังความศรัทธา 3) ความรักความปรารถนาดีต่อผู้อื่น 4) ด้านจิตวิญญาณ และ 5) ความตระหนักในตนเอง ภาพรวมอยู่ระดับมากถึงมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ระหว่าง 4.31 – 4.60

2. ประสิทธิภาพของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว โดยรวมอยู่ในระดับ มาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ก็พบว่า อยู่ในระดับมากเช่นเดียวในทุก ๆ ด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้แก่ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การสร้างบรรยากาศและสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทัศนคติเชิงบวกกับการแก้ไขปัญหาภายในสถานศึกษา ตามลำดับ ทั้งนี้ ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว เกิดจากผู้บริหารสถานศึกษาสร้างแรงบันดาลใจให้กับคณะครูและผู้ร่วมงานมีความภาคภูมิใจและสร้างทีมงานที่ดีในการทำงาน เพราะการที่ผู้บริหารทำงานเพียงลำพังนั้นไม่สามารถจะบริหารงานในด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างมากมายให้บรรลุผลสำเร็จได้ในเวลาเดียวกันจึงจำเป็นต้องอาศัยคณะทำงานในรูปแบบต่าง ๆ หรือ ทีมงาน (Teamwork) ที่ดีเป็นตัวขับเคลื่อนการทำงานตามกระบวนการและขั้นตอนต่าง ๆ เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีและมีคุณภาพ ตลอดจนการผสมผสานและบูรณาการการทำงานนั้น ๆ ให้ราบรื่นและเกิดอุปสรรคน้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ และเมื่อผู้บริหารสถานศึกษาได้กระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี รักษาภาพพจน์ของตนเองและสถานศึกษาก็ย่อมจะส่งผลให้ครูและเพื่อนร่วมงานเกิดความศรัทธา รักศรัทธาในตนเองจนทำให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน มีจิตสำนึกที่มุ่งมั่น อุทิศตนต่อการทำงานนั่นเอง นอกจากนี้ผลการศึกษาซึ่งชี้ให้เห็นอีกว่าการทำงานที่มีการเตรียมการที่ดี มีการประชุมวางแผนอย่างเป็นระบบ คณะทำงานได้ทราบถึงวิธีการและขั้นตอนที่ถูกต้อง มีเป้าหมายที่ชัดเจน มีผลต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษาใน

ยุคเน็กซ์นอร์มัลได้เป็นอย่างดี ญัฐศิษฏ์ จิตรจันงค์ และคณะ (2566 : 362 – 372) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สุราษฎร์ธานี เขต 2 ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพของสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านก็อยู่ในระดับมากเช่นกัน ได้แก่

- 1) ความสามารถในการผลิตนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง
- 2) ความสามารถในการพัฒนาให้นักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก
- 3) ความสามารถในการพัฒนาปรับเปลี่ยนโรงเรียนให้เข้ากับสภาพแวดล้อม
- และ 4) ความสามารถในการแก้ไขปัญหาภายในสถานศึกษา ทั้งนี้เป็นเพราะสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 2 มีวิสัยทัศน์ “องค์กรคุณภาพวิถีชีวิตใหม่ มุ่งมั่นพัฒนาการศึกษา บนพื้นฐานหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มุ่งมั่นพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีพันธกิจหลัก มุ่งเน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะ และทักษะด้านการอ่าน คิดวิเคราะห์ การคิดขั้นสูง นวัตกรรมวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีดิจิทัล และภาษาต่างประเทศเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการเลือกศึกษาต่อเพื่อการมีงานทำ อีกทั้งสถานศึกษาในสังกัดมีความสามารถในการพัฒนาสถานศึกษา ปรับเปลี่ยนการบริหารจัดการให้สามารถเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปได้ รวมไปถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของสถานศึกษา ยังมุ่งเน้นพัฒนาให้นักเรียนมีทัศนคติทางบวก ทำให้นักเรียนเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติตนเป็นคนดี มีระเบียบวินัยที่ดี รู้จักพัฒนาตนเอง และมีเจตคติที่ดีต่อการศึกษา เป็นต้น สอดคล้องกับ เสรี ภักดี และคณะ (2565 : 95 – 111) ศึกษากระบวนการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดยะลาที่ประกอบไปด้วย 5 ด้าน ได้แก่

- 1) ความสามารถในการพัฒนาสถานศึกษา
- 2) การบริหารจัดการทรัพยากร
- 3) การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- 4) ความพึงพอใจในการทำงานของครู
- 5) การมีส่วนร่วมของบุคลากร
- และ 6) การประกันคุณภาพโดยที่ภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งผลการศึกษาในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ในสถานศึกษามีครูและบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถและผู้บริหารสถานศึกษานั้นมีความสามารถบริหารจัดการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภายในสถานศึกษาโดยมีการวางแผนการดำเนินงานเพื่อให้สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นคณะกรรมการร่วมกันพัฒนาสถานศึกษา มีการส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนาตนเอง ตลอดจนการส่งเสริมความก้าวหน้าทางด้านความรู้และประสบการณ์ในการส่งครูเข้ารับการอบรมและพัฒนาตามความเหมาะสม มีการนิเทศติดตาม กำกับดูแลอย่างเป็นระบบและกัลยาณมิตร เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ เขียวเรศ บัวขาว และคณะ (2560 : 167 – 178) ศึกษาประสิทธิผลการบริหารงานของผู้บริหารในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรม เขต 3

ผลการวิจัย พบว่า ประสิทธิภาพการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมาก ได้แก่ 1) การพัฒนานักเรียนให้มีทัศนคติทางบวก 2) ด้านความสามารถในการผลิตนักเรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น 3) ด้านความสามารถในการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพในการบริหารงาน 4) ความสามารถในการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน เนื่องจากการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษามีสมรรถนะหลักของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรอบในการปฏิบัติงานเพื่อหล่อหลอมค่านิยมและพฤติกรรมที่พึงประสงค์ร่วมกันซึ่งสมรรถนะหลักประกอบไปด้วย การมุ่งหมายผลสัมฤทธิ์ (Achievement Motivation) โดยมุ่งมั่นในการทำงานในหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบให้มีคุณภาพ ถูกต้องสมบูรณ์ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มีการบริหารที่ดี (Service Mind) คือการตั้งใจและพยายามในการปรับปรุงระบบการให้บริหารมีประสิทธิภาพมากขึ้น การพัฒนาตนเอง (Expertise) คือการค้นคว้าหาความรู้ ติดตามองค์ความรู้ และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาพัฒนาคุณภาพของงานให้มีประสิทธิภาพ การทำงานแบบเป็นหมู่คณะ (Teamwork) คือการให้ความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจกับการทำงานให้หมู่คณะประสบความสำเร็จ

3. ผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษาสระแก้ว พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ เท่ากับ 0.437 มีความสัมพันธ์กันในทางบวก กับประสิทธิภาพของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล โดยอยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้จากการศึกษา พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์มีความสำคัญต่อประสิทธิภาพของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล ส่วนสำคัญคือ ผู้บริหารสถานศึกษามีความรักความปรารถนาดีต่อผู้ร่วมงาน กล่าวคือ ผู้บริหารสถานศึกษามีการสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานให้กับคณะครูอย่างสม่ำเสมอ แสดงออกถึงความเห็นอกเห็นใจ ความรักความเมตตา สร้างพลังงานบวกและทัศนคติที่ดีในการทำงาน เอาใจใส่ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพใจและส่งเสริมความก้าวหน้าในหน้าที่การงานให้ครูในทุก ๆ ด้าน สอดคล้องกับธมาวรรณ มีเหมย และคณะ (2554 : 447 – 455) ศึกษาภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้จิตวิญญาณองค์การที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของผู้บริหารระดับต้นธุรกิจอุตสาหกรรมอาหารแห่งหนึ่งในเขตกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำแบบผู้รับใช้จิตวิญญาณในองค์การและผลการปฏิบัติงาน โดยผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำแบบผู้รับใช้และจิตวิญญาณในองค์การมีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการปฏิบัติงาน โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.373 และ 0.394 ตามลำดับ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ทั้งนี้เป็นเพราะการที่องค์การมีจิตวิญญาณในการทำงาน วัฒนธรรมองค์การ ค่านิยมที่ส่งเสริมให้ผู้บริหารระดับต้นมีคุณธรรม ความเชื่อใจ

มีความซื่อสัตย์และเปิดเผยจึงทำให้ฝ่ายบริหารระดับต้น กล้ายอมรับความผิดพลาดและปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยความเคารพและให้เกียรติ มีการสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นกันเอง มีการแสดงออกทางอารมณ์ที่เป็นธรรมชาติ สอดคล้องกับ นพรินทร์ สุบินรัตน์ และพิมพ์อร สดเอี่ยม (2561 : 67 – 81) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 19 มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลของโรงเรียนอยู่ในระดับปานกลาง ($r = 0.695$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้เป็นเพราะผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มองการณ์ไกลมีเป้าหมายด้วย การมีภาวะผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ ทั้งการสร้างวิสัยทัศน์ การสื่อสารด้วยวิสัยทัศน์ การปฏิบัติงานตามวิสัยทัศน์ และการเป็นแบบอย่างที่ดีโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) ซึ่งถือเป็นกลยุทธ์การขับเคลื่อนการบริหารสถานศึกษาด้วยการร่วมแรงร่วมใจ รวมพลัง ร่วมมือกันทำให้คณะครูมีจิตวิญญาณ (Spirituality) การเป็นหุ้นส่วนทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์นวัตกรรมต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพสูงสูง บรรลุเป้าหมายที่วางไว้สอดคล้องกับ ภูริกานต์ วัจน์ประภาศศักดิ์ และรัตติกรณ จงวิศาล (2557 : 92 – 107) ศึกษาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณ บุคลิกภาพห้าองค์ประกอบ วัฒนธรรมองค์การ และผลการปฏิบัติงานของพนักงานระดับบังคับบัญชา บริษัทอุตสาหกรรมกระดาษแห่งหนึ่งในจังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณของพนักงานระดับบังคับบัญชามีความสัมพันธ์ทางบวกกับผลการปฏิบัติงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ($r = 0.877$) แสดงว่า ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและผลการปฏิบัติงานมีความสัมพันธ์ในทางเดียวกัน กล่าวคือ “เมื่อพนักงานระดับบังคับบัญชาที่มีภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณอยู่ในระดับสูง ก็จะส่งผลการปฏิบัติงานสูงขึ้นตามไปด้วย”

4. ผลการศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัลสามารถพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้วได้ ร้อยละ 28.30 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงให้เห็นว่า ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว เพราะภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านความรักและปรารถนาดีต่อผู้อื่น และด้านการสร้างความหวังและความศรัทธาได้พัฒนาประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัลให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชวินศิลาพันธ์ และรัตติกรณ จงวิศาล (2564 : 95 – 114) ที่ศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำที่แท้จริง และจิตวิญญาณในสถานที่ทำงานที่มีต่อความร่วมมือของข้าราชการใน

กรมราชทัณฑ์ในเรือนจำพิเศษ ในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำที่แท้จริงและจิตวิญญานในสถานที่ทำงานสามารถร่วมกันพยากรณ์ความร่วมมือได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การที่จิตวิญญานในสถานที่ทำงานสามารถพยากรณ์ความร่วมมือได้มากที่สุดอาจเนื่องมาจากข้าราชการกรมราชทัณฑ์รับรู้ว่าจะองค์กรมีค่านิยมในเรื่องความมีเมตตา กรุณาแก่ข้าราชการกรมราชทัณฑ์ คำนึงถึงความสุข ความรักความสามัคคีในการทำงาน มีการส่งเสริมให้ทุกฝ่ายรับรู้และตระหนักถึงคุณค่าในงานที่สนับสนุนสัมพันธภาพที่ดีระหว่างกัน และทราบว่าเมื่อเรือนจำมีแนวปฏิบัติงานในรูปแบบใหม่ ๆ มาใช้ในสถานที่ทำงาน อาจทำให้เกิดความอึดอัด ร่วมมือในการทำงานลดน้อยลง และไม่ราบรื่น ดังนั้น ข้าราชการกรมราชทัณฑ์จะคำนึงถึงผลประโยชน์และความสุขขององค์กรเป็นสำคัญ ลดการเห็นแก่ตัว และปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมการทำงานที่ดีขึ้น ร่วมมือกันทำงานมากขึ้นและมีความเชื่อว่า ความร่วมมือกันของคณะทำงานจะส่งผลต่อความสำเร็จของเรือนจำ ซึ่งทำให้ทุกฝ่ายยอมรับและมีเป้าหมายร่วมกัน สร้างอัตลักษณ์ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือแนวทางใหม่ ๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายที่ทุกคนมีความรับผิดชอบร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ บาฟาดาล และคณะ (Bafadal and et al. 2018 : 197 – 200) ศึกษาอิทธิพลของภาวะผู้นำเชิงการสอน ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง และภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญานที่ประยุกต์ใช้กับคุณภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาซึ่งผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำทั้งสามด้านที่ประกอบไปด้วย ภาวะผู้นำเชิงการสอน ภาวะผู้นำเชิงเปลี่ยนแปลง และภาวะผู้นำทางจิตวิญญานส่งผลต่อประสิทธิผลการทำงานของครูในสถานศึกษาโดยมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ .05 โดยเฉพาะด้านความเป็นผู้นำทางจิตวิญญานมีผลต่อการปฏิบัติงานของครู ภาวะผู้นำทางจิตวิญญานจะมีความหมายอย่างยิ่งเมื่อมาพร้อมกับคุณค่าและทัศนคติที่ได้มาจากความเฉลียวฉลาดที่เป็นที่ยอมรับและมีความเป็นสากล ความเป็นผู้นำทางจิตวิญญานกลายเป็นรากฐานหลักสำหรับการพัฒนาค่านิยมทางวิชาชีพในสถานศึกษา ความเป็นผู้นำทางจิตวิญญานที่ได้รับการสนับสนุนด้วยบรรยากาศการทำงานที่ดีมีอิทธิพลต่อแรงจูงใจและประสิทธิผลการทำงานของแต่ละบุคคล ผลการวิจัยยังสะท้อนให้เห็นอีกว่า ความเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญานนั้นส่งผลให้เปลี่ยนทัศนคติของตนเอง ผู้ได้บังคับบัญชา และเพื่อนร่วมงานในสถานที่ทำงาน ได้อีกหนึ่งทางด้วย

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว มีสาระสำคัญที่ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาด้านภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ ผู้วิจัยขอเสนอแนะประเด็น ดังนี้

1. ผลการวิจัยภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว จากการวิเคราะห์อำนาจพยากรณ์ของตัวแปร พบว่า ภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา 2 ด้าน ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล ได้ร้อยละ 28.30 เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยที่ทำให้ประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัลเปลี่ยนไป คือ 1) ด้านความรักและความปรารถนาดีต่อผู้อื่น และ 2) ด้านการสร้าง ความหวังและศรัทธา ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรนำผลการวิจัยไปวางแผนส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาด้านความรักและความปรารถนาดีเป็นประการแรกเพราะเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่จะทำให้ประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัลเปลี่ยนไปมากที่สุด โดยชี้ให้เห็นว่า สถานศึกษาภายใต้การนำของผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องพัฒนาในด้านการแสดงออกถึงความรักและความปรารถนาดีต่อคณะครูและผู้ร่วมงาน สร้างขวัญกำลังใจการทำงานอย่างสม่ำเสมอ สร้างพลังงานเชิงบวกให้กับคณะครู เน้นแนวทาง ให้แง่คิดหรือมุมมองที่เป็นเชิงบวกในการพัฒนาผลงานในทุก ๆ ด้าน รวมไปถึงการส่งเสริมให้คณะครูมีโอกาสเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานของแต่ละบุคคลตามความรู้ความสามารถ อีกทั้งความรักและความปรารถนาดีนั้นเป็นคุณสมบัติขั้นพื้นฐานสำหรับผู้บริหารที่จะต้องพึงมีโดยสามารถนำออกมาใช้ได้ตลอดเวลาในขณะที่ปฏิบัติงานต่าง ๆ เพราะการที่ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงออกถึงความรักและความปรารถนาดีนั้นจะสื่อถึงความเป็นห่วงเป็นใย ใส่ใจในรายละเอียดเกี่ยวกับคณะครูและผู้ร่วมงาน และจะก่อให้เกิดความจริงใจ มีมิตรไมตรีจิตที่ดีซึ่งกันและกัน ถ้อยที่ถ้อยอาศัยในการทำงาน ครูและผู้ร่วมงานก็จะรับรู้ถึงการที่มีผู้บริหารสถานศึกษาเป็นที่พึ่งพาทางจิตใจ ยามเมื่อเกิดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการทำงาน ก็พร้อมช่วยและแก้ไขปัญหาดังกล่าว ให้ได้ จนงานนั้น ๆ จะประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้

2. ผลการศึกษาภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษาสระแก้ว พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้มีส่วนที่เกี่ยวข้องควรนำผลการวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในด้านความรักและความปรารถนาดีต่อผู้อื่นที่เป็นด้านย่อย ก็คือ ด้านการส่งเสริมให้ครูและผู้ร่วมงานมีความเจริญก้าวหน้าในหน้าที่การงานมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดไปวางแผนพัฒนา ส่งเสริมและให้ความสำคัญตามบริบทของสถานศึกษา และควรให้สถานศึกษามีรูปแบบขั้นตอนและวิธีการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน โดยเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ยุติธรรม สามารถตรวจสอบได้ ทุก ๆ ฝ่ายให้การยอมรับ เพื่อให้เกิดความไว้วางใจและน่าเชื่อถือ และเกิดศรัทธาในตัวผู้บริหารสถานศึกษา ทำให้ครูและบุคลากร

3. ผลการศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัชฌิมศึกษาสระแก้ว พบว่า ด้านความพึงพอใจในการปฏิบัติงานมีค่าเฉลี่ยสูงสุดชี้ให้เห็นว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัลจะสำเร็จได้นั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องสร้างความภาคภูมิใจในการทำงานร่วมกันแบบเป็นทีมงานและหมู่คณะ ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยกย่องทุกคนมีส่วนสำคัญ เป็นกลไกหลักในการทำงานจะขาดส่วนหนึ่งส่วนใดไปไม่ได้ ทำให้คณะครูมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงาน โดยพิจารณาว่างานต่าง ๆ ที่ได้ปฏิบัติอยู่หรือได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสร้างชื่อเสียงและความภาคภูมิใจให้กับตนเองได้ ตลอดจนแสดงถึงความเป็นมืออาชีพ (Professional) ในงานที่ตนเองรับผิดชอบมากกว่าที่จะเป็นภาระหรือสิ่งรบกวนให้อึดอัดใจจนขาดความสุขในการทำงาน ผู้บริหารต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี โดยรักษาชื่อเสียงของตนเองและสถานศึกษาให้เป็นที่น่าเชื่อถือ ศรัทธา ของสังคม สร้างความสามัคคีในการทำงานร่วมกัน มีการบูรณาการอย่างลงตัว ปราศจากข้อขัดแย้งจนเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างสูงสุดต่อสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญและสามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาประสิทธิผลของสถานศึกษาตามบริบทของสถานศึกษาแต่ละแห่งในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพ และพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาวะการณ์แบบเน็กซ์นอร์มัล แบบยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ผู้วิจัยขอเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1. ควรมีการวิจัยและพัฒนารูปแบบภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล เพื่อสร้างเป็น โมเดลในการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสระแก้ว
2. ควรมีการทำวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจิตวิญญาณและอุดมการณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคเน็กซ์นอร์มัล